ХЫПАР

Тантăш

Чăваш ачисен хаçачĕ

Хакĕ ирĕклĕ
Индексĕ: 54802

1931 çулхи кăрлачăн (январĕн)
12-мĕшĕнче тухма тытăннă

6+

6 (4523) №, 2017, нарăс (февраль), 16

"ЮМАХРА" ЮМАХРИ ПЕК

Патăрьел районĕнчи Патăрьелĕнчи "Юмах" ача сачĕн пепкисем хăйсене тăван килĕнчи пек туяççĕ

3 стр.

ЧАПЛĂ ЮРĂÇ ТА, ХУДОЖНИК ТА

Тутар хĕрачи Зиля Субханкуллова темиçе чĕлхе пĕлет çеç мар, хитре юрлать те, ташлать те

4 стр.

ХИТРЕ ЎКЕРЧĔК МĔН КАЛАТЬ?

Вăл ачан, кăмăлтуйăмне пĕлме пулăшать. Çапла шухăшлаççĕ ача-пăча психологĕсем

6 стр.

Кĕмĕл caслă «Трак ен»

Чăваш çынни çĕр пин юрă çĕршывĕнче пурăнни хăех темĕнле асамлăх тĕнчин хăйнеевĕр ўкерчĕкне куç умне кăларать. Чăваш уявра кăна мар, ĕçре те юрланă, ачи-пăчине уралантарнă чухне те пепкине унпа «ачашланă», хăйĕн хуйхи-суйхине юрă кĕвĕ-çемминче пусарнă... Ахальтен мар мĕн авалах ваттисем «Лайăх юрă кулач çине пыл сĕрсе çининчен те ирттерет», – тесе каламан пуль çав.

5 стр.

ФОРУМ

«Ун пеккине çамрăксем ан курччăр»

Нумаях пулмасть Чăваш наци библиотекинче Раççей çар мухтавĕн кунĕсене халаллакă «Астăвăмăн сӳнми çулăмĕ» форум иртрĕ. Ăна Ленинграда блокадăран ирĕке кăларнăранпа 73 çул, Сталинград çапăçăвĕ пулнăранпа 74 çул çитнине халалланă. Тĕлпулăва çак хуласене хӳтĕленĕ Тăван çĕршывăн Аслă вăрçин ветеран-фронтовикĕсем, блокадăри Ленинградра пурăннисем, хулари ветерансен союзĕнче тăракансем, вĕренекенсемпе студентсем хутшăнчĕç.

Пысăк форума пуçтарăннисене саламлама Шупашкар хула пуçлăхĕ Ирина Всеволодовна Клементьева; Хĕç-пăшаллă Вăйсен тата законлăха сыхлакан органсен, вăрçă, ĕç ветеранĕсен Республика Канашĕн председателĕ Генрих Геннадьевич Васильев килсе çитрĕç. Тĕп хăнасем – Ленинградпа Сталинград хӳтĕлевçисем, Тăван çĕршывăн Аслă вăрçин ветеран-фронтовикĕсем.

Тăван çĕршывăн Аслă вăрçине тӳссе ирттернисем каласа панине итлеме тӳр килчĕ çак кун. Вĕсен ачалăхĕ мĕн тери пысăк йывăрлăхра иртнĕ-çке. Асаилĕвĕсем халĕ те чĕрĕ, чĕресене ĕмĕр тӳрленми суран хăварнă.

Хăрушă та асаплă вăхăтсене астăвăмра тепĕр хут çавăрттарма, паллах, çăмăл мар. Тĕлпулу хăнисенчен чылайăшĕ залра ларнă вăхăтра куççульне шăла-шăла типĕтрĕ, сăмах илсен вара хумханăвне пытараймарĕ. Çав шутра – Сталинград çапăçăвне хутшăннисем те. Вăрçă пуçланнă вăхăтра епле çамрăк пулнă-çке вĕсем!

Александр Петрович Зимин – Ленинград хӳтĕлевçисенчен пĕри. Вунçичĕ çултах çар ретне тăнă вăл. Ленинградран çичĕ çухрăмра вырнаçнă сăнав пунктĕнче связист пулнă, хулана ал тупанĕ çинчи пек пăхнă, блокадăри Ленинграда икĕ хутчен кĕнĕ, блокадăна илсе пăрахнă хыççăн хулана кĕмесĕрех тăшмана каялла хăваланă.

Александр Васильевич Рыбаков та Сталинград çапăçăвне хутшăннă. Ăна 1941 çулта, 10-мĕш класра вĕреннĕ вăхăтра вырăс чĕлхи урокĕнчен çара чĕнсе илнĕ. 1942 çулта Сталинграда хӳтĕлеме полк разведкине янă. Вăл хаяр çапăçусене хутшăннă, аманнă, «Сталинграда хӳтĕленĕшĕн» медале тивĕçнĕ. Унтан Орел хулине штурмланă, Сож тата Днепр юханшывĕсем урлă çапăçса каçнă, Белорусси çĕрне тата Тухăç Пруссине ирĕке кăларнă çĕре хутшăннă, Бранденбург районĕнче çапăçнă, Хĕрлĕ çăлтăр орденне, «Çапăçури паллă ĕçсемшĕн», «Сталинграда хӳтĕленĕшĕн», «Ĕç ветеранĕ» медальсене тивĕçнĕ.

Петр Николаевич Теплов – полковник. Çара ăна 1941 çулта чĕнсе илнĕ. Связист-линейщик пулнă вăл. Великие Луки хулине ирĕке кăларнă, 3-мĕш пысăк пĕлтерĕшлĕ çар дивизийĕн тытăмĕнче тăшмансене Сталинграда тапăнма памасăр тытса тăнă. Калинин, Смоленск облаçĕсенчи тата Белоруссипе Латви çапăçăвĕсене хутшăннă. Ăна Хĕрлĕ Çăлтăр орденĕпе виçĕ хутчен, Ĕçлĕх Хĕрлĕ Ялав орденĕпе икĕ хутчен, Ленин орденĕпе тата Тăван çĕршывăн Аслă вăрçин орденĕпе чысланă.

Шупашкарти 62-мĕш шкул вĕренекенĕсем хăрушă вăхăтсем çинчен калакан документлă фильмпа паллаштарчĕç. 1941-мĕш çулхи авăн уйăхĕн 8-мĕшĕнче пуçланса 1944-мĕш çулхи кăрлач уйăхĕн 27-мĕшĕччен пынă блокада 872 куна тăсăлнă. Таня Савичева пирки пĕлетпĕр ĕнтĕ. Анчах блокадăри Ленинградра вăл кăна кун кĕнеки çырса пыман. 16 çулти Лена Мухина та кунсерен мĕн тӳссе ирттернине çырсах тăнă.

Блокадăра пурăннисем хăйсен асаилĕвĕсемпе паллаштарчĕç. Зинаида Ивановна Якимова хăйĕн пурнăçĕ пирки сăвăласа каласа кăтартрĕ. Лариса Ивановна Лермонтова та сăмах илчĕ:

– Вĕренекенсем маттур, вăрçă çинчен питĕ лайăх документсем пуçтарнă, тĕрĕс кăтартса панă, – терĕ вăл. – Çавнашкал асап витĕр тухма хальхи ăрăва Турă ан хуштăрах. Çĕнĕ 1942 çула Гитлер Ленинградра кĕтсе илме палăртнă, офицерсене йыхрав хучĕсем те панă. Анчах унăн ĕмĕчĕ пурнăçланайман. Пирĕннисем хулана тăшмана паман. Тем те курнă-çке вĕсем çав вăхăтра! Пĕр хĕрарăм каласа панине илтнĕччĕ. Блокада вăхăтĕнче вăл, çамрăкскер, ĕçе кайнă чухне пĕр çурт умĕнче арçын выртнине асăрханă. «Хĕрĕм, ура çине тăма пулăш-ха», – тенĕ лешĕ вăйсăр сасăпа. Хĕр ăна çĕкленме пулăшнă. Ĕçрен таврăннă чухне вара çав вырăнтах хайхи арçын виллине курнă. Çапла вилсе каякансем нумай пулнă. Вăрçă пуçланнă чухне эпĕ виççĕре кăначчĕ. Çавăнпа нумаях астумастăп, паллах. Макăрнă-ши, çук-ши… Аннене питĕ кĕтнине астăватăп. Вăл çимелли илсе килетех тесе лăпланатараттăм хама. Анчах вăл килмерĕ, бомбежкăна лексе вилнĕ. Çакна кайран документсенчен пĕлтĕм, 1943 çулхи утă уйăхĕн 7-мĕшĕнче.

– Раççее нихăçан та никам та çапса хуçайман, – терĕ Генрих Геннадьевич Васильев та иртнине ĕмĕрех асра тытмаллине палăртса.

Çапла, Раççей хăйĕн историйĕнче темĕнле йывăрлăх витĕр те тухнă, анчах нихăçан та парăнман. Выçлăха та, шартлама сивве те тӳссе ирттернĕ. Çавăнпах пулĕ паянхи кун йывăрлăха кĕрсе ӳкнĕ çĕршывсене пулăшмасăр та пултараймасть, мĕншĕн тесен вĕсен асапне аван ăнланать.

Иртнине асра тытнă май пирĕн, çамрăксен, çĕр çинчи тăнăçлăхшăн тăрăшасчĕ. Вăрçă никама та савăнăç кӳмест-çке…

Лариса ПЕТРОВА.

Нина ЦАРЫГИНА сăнӳкерчĕкĕ.

Çырăнтару – 2017

2017 çулăн II çурринче илсе тăмашкăн "Хыпар" Издательство çурчĕн кăларăмĕсене

пушăн 31-мĕшĕччен

çак хаксемпе çырăнтараççĕ:

«ХЫПАР» (индексĕ П2273) – 624 тенкĕ,

«ХЫПАР-эрнекун» (индексĕ П2267) – 286 тенкĕ те 92 пус,

«ХРЕСЧЕН САССИ» (индексĕ П2273) – 255 тенкĕ те 54 пус,

«ТАНТĂШ» (индексĕ П2275) – 231 тенкĕ те 54 пус,

«ТЕТТЕ» (индексĕ П2303) – 135 тенкĕ те 42 пус,

«САМАНТ» (индексĕ П2302) – 171 тенкĕ те 84 пус

ĂШĂ САЛАМСЕМ

СМС САЛАМСЕНЕ ПĔЛТЕРМЕЛЛИ НОМЕР: 89051975911

Элĕк районĕнчи Куракăш ялĕнче пурăнакан маттур икĕ ача амăшĕ, çемьешĕн ырми-канми тăрăшакан **Светлана Николаевна ИВАНОВА** хăйĕн çуралнă кунне паллă тăвать. Эпир ăна чĕререн саламлатпăр, пур çĕре те ĕлкĕрме çирĕп сывлăх, такăр çул, кашни кунах ăнăçупа телей сунатпăр.

Ĕçтешĕсем, тăванĕсем.

✧ ✧ ✧

Элĕк районĕнчи Мăн Тукташ ялĕнче пурăнакан сăпайлă, ăшă кăмăллă, маттур çыннăмăра **Дженни Алексеевна БАРИНОВĂНА** ыранхи сумлă юбилейĕпе чĕререн саламлатпăр. Телейлĕ ватлăх, çирĕп сывлăх, ăнăçупа иксĕлми телей сунатпăр.

Элĕк районĕнчи Мăн Карачура ялĕнчи тăванĕсем, пĕлĕшĕсем

✧ ✧ ✧

Элĕк районĕнчи Пĕчĕк Карачура ялĕнче çуралса ӳснĕ маттур йĕкĕрешсене **Ольга Анатольевнăпа Альбина Анатольевна ПЕТРОВĂСЕНЕ** çуралнă кунĕпе саламлатпăр. Пурнăçра яланхилех хастарлăх, çирĕп кăмăллăх, тăрăшулăх, пултарулăх сирĕнпе пĕрлех пулччăр. Çемьере килĕшӳпе тату хуçаланччăр.

Элĕк районĕнчи Карачура шкулĕнчен 1987 çулта пĕрле вĕренсе тухнисем.

✧ ✧ ✧

Чăваш патшалăх университетĕнче нумай çул ĕçлекен ырă кăмăллă, пултаруллă, сăпайлă наукăсен докторĕ **Галина Николаевна СЕМЕНОВА** паян çуралнă кунне паллă тăвать. Эпир ăна хурçă пек çирĕп сывлăх, кашни утăмрах пысăк ӳсĕмсем, ăнăçупа телей сунатпăр, чĕререн саламлатпăр.

1972 çулта университетран пĕрле вĕренсе тухнисем.

✧ ✧ ✧

Элĕк районĕнчи Йăлкăш ялĕнче пурăнакан пĕлĕшĕм, ырă кăмăллă та сăпайлă **Галина Яковлевна КОНСТАНТИНОВА** çитес кунсенче çуралнă кунне паллă тăвать. Ăна чĕререн саламласа вăрăм кун-çул, хурçă пек çирĕп сывлăх, иксĕлми телейпе ăнăçу сунатăп.

Нина МИХАЙЛОВА.

Элĕк районĕ, Мăн Карачура ялĕ.

Тантăш — чăваш ачисен хаçачĕ

● УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ
Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерстви; Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерствин «Хыпар» Издательство çурчĕ» Чăваш Республикин хăй тытăмлă учрежденийĕ.

● ХАÇАТ ИНДЕКСĔ:
54802 – (çур çула) – Чăваш Республикинче

● Редакципе издатель адресĕ:
428019, Чăваш Республики, Шупашкар хули, И. Яковлев пр., 13.

● "Хыпар" Издательство çурчĕ" АУ техника центрĕнче калăпланă. "Чувашия" ИПК" АО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Чăваш Республики, Шупашкар хули, И. Яковлев пр., 13.

● "ЧУВАШИЯ" ИПК" ДИРЕКТОРĔ:
Тел.: 64-24-01

● ДИРЕКТОР - ТĔП РЕДАКТОР тивĕçĕсене пурнăçлакан Д.А.МОИСЕЕВ

● ТЕЛЕФОНСЕМ

директор-тĕп редактор:	56-00-67
редактор, çырусемпе тата юнкорсемпе ĕçлекен пай:	28-83-86
шкул ачисен пайĕ:	28-85-69
спорт тата экологи пайĕ:	56-11-80
право, кăмăл-сипет пайĕ:	28-83-89
факс:	(8352) 28-83-70
бухгалтери:	28-83-64

● РЕДАКТОР В.ФЕДОРОВ

● НОМЕР ВУЛАВÇИ Н.ЦАРЫГИНА

● КАЛĂПЛАВÇĂ Н.ПЕТРОВА

● ЭЛЕКТРОН АДРЕС: e-mail: tantas@list.ru

● ТИРАЖ 1243 экз.

● ЗАКАЗ № 503
Пичете нарăс уйăхĕн 15-мĕшĕнче алă пуснă.

● ПИРĔН САЙТ: www.hypar.ru

Газета «Тантăш» («Ровесник») зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций (Роскомнадзор) – свидетельство о регистрации СМИ ПИ № ТУ21-00306 от 10.12.13 г.

Ⓟ паллăпа реклама материалĕсене палăртнă

Пичете графикпа 15 сехетре алă пусмалла, 14 сехет те 00 минутра алă пуснă.

Туслăх çĕнтерчĕ

Кĕçех Çĕршыв хÿтĕлевçин уявне паллă тăватпăр. Тăван çĕршыв чиккине сыхлакансем – чи паттăррисем, чи маттуррисем. Эпир канлĕ пурăнассишĕн вĕсем ялан хуралта.

Çак уява халалласа пирĕн шкулта «Атьăрха, арçын ачасем!» тупăшу иртрĕ. Пĕрремĕш-тăваттăмĕш классенчи арçын ачасемпе вĕсен ашшĕ-амăшĕ хутшăнса хăйсен пултарулăхне кăтартрĕç. Çар темипе çыхăннă ыйтусен хуравĕсене шырарĕç, амăшĕсене мĕнле пулăшма пултарнине кăтартрĕç, хутран тунă самолета кам инçерех вĕçтерме пултарнине тĕрĕслерĕç.

Тупăшу çивĕч иртрĕ. Çĕнтерÿ хăй тĕллĕн килмест, уншăн нумай тăрăшма тивет. Чи кирли – пурин те спортпа туслă пулмалла. Ăмăрту кăтартăвĕсенчен çакă паллă пулчĕ: кунта туслăх çĕнтерчĕ! Туслăх çирĕп пулнишĕн, уншăн кашни тăрăшнишĕн пурте хĕпĕртерĕç.

Ульяна АНДРЕЕВА, 4-мĕш класс вĕренекенĕ.

Шупашкар районĕ,
Ишек шкулĕ.

СĂНÿКЕРЧĔКРЕ: хĕрÿ ăмăрту саманчĕ.

«Юмахра» юмахри пек

«Юмах» ача сачĕ чăннипех те юмах тĕнчинче вырнаçнă тейĕн. Кунта вара пĕчĕк ачасем яланах хавас кăмăлпа çÿреççĕ.

Ача садĕнчи «Теремок» ушкăнра икĕ-виçĕ çулхи ачасем. Вĕсем те кунти йĕркене хăнăхса çитрĕç ĕнтĕ. Кăмăллă воспитательсемпе, тантăшĕсемпе нихăçан та кичем мар. Тавракурăма пуянлатма аслисем тĕрлĕ заняти йĕркелеççĕ, вăйăсем выляççĕ. Унсăр пуçне юрлама-ташлама та хăнăхаççĕ. Сывлăх кашни ачан çирĕп пултăр тесе кĕçĕннисемпе тĕрлĕ хускану тума, уçă сывлăшра çÿреме те манмаççĕ. Вĕсем кун йĕркинче çирĕп вырăнта. Урамра вылянă чухне тăван тавралăха сăнама вĕренеççĕ. «Пĕр еверлĕ юр пĕрчи мĕншĕн нихăçан та пулмасть?», «Кĕрхи çулçă мĕншĕн тĕрлĕ тĕслĕ?» тата ытти нумай ыйту хуравĕсене пĕрле шыраççĕ уçăлса çÿренĕ чухне. Интереслĕ вĕт? Паллах.

Садикри пур ачан пурнăçĕ те хаваслă иртет. Çакна пĕчĕккисем килĕсене çитсен ашшĕ-амăшне татах та кăмăллăн каласа параççĕ.

Н.ОРЛОВА, воспитатель.

Патăрьел районĕ, Патăрьел.

СĂНÿКЕРЧĔКРЕ: ачасем черетлĕ занятире.

Вĕсемсĕр пире тунсăх та кичем

Кăçал пирĕн çĕршывра экологи çулталăкĕ иртет. Тавралăха тирпейлĕ те таса усрас тесе кашнин тăрăшмалла. Вăл çÿп-çаппа тулса ларасран эпир те нумай ĕç тума пултаратпăр: кирлĕ мар япалана ăçта кирлĕ унта пăрахмастпăр. Вĕсем валли хуласенче ятарлă вырăнсем пур пулсан, ялсенче те пĕр çĕре пухса тивĕçлĕ вырăна ăсатма пулать-çке.

Районти ача-пăча библиотекинче çак кунсенче «Вĕсемсĕр çут çанталăк чухăнланать» квилт-акци иртрĕ. Унăн тĕллевĕ – ачасене мĕн пĕчĕкренех çут çанталăка юратма, ăна сыхлама вĕрентесси. Акцин пĕрремĕш тапхăрĕ вĕçенкайăксен пурнăçĕпе, вĕсем тăван тавралăхшăн мĕнле усă кÿнипе çыхăннă. Вулавăш ертÿçи Наталия Левая шкул ачисене кăсăя, улатакка, уйăп хĕлле те пирĕн тăрăхра мĕншĕн юлни пирки тĕплĕн ăнлантарчĕ. Хĕлĕн шартлама кунĕсенче çунатлă туссене уйрăмах йывăр. Çавăнпа та вĕсем валли сырăшсем туса йывăçсем çине çакмалла. Хĕл каçма кунтах юлнă вунă вĕçенкайăкран пĕри выçса е сивĕпе шăнса вилет. Çакна пĕлсенех ачасем тĕрлĕ «столовăй» хатĕрлемеваскарĕç. Пĕрисем фанера-хăмаран шаккаса, теприсем канфет курупкисене майлаштарса çыпăçтарса, теприсем пластмасс савăтран сырăшсем тума пултарнине кăтартса пачĕç.

Вулавăш ĕçченĕсемпе пĕрле «Вĕсемсĕр çут çанталăк чухăнланать» квилт-куравăш йĕркелерĕç. Унта хамăр тăрăхра хĕл каçаканан кайăксем пирки пуян материалсемпе сăнÿкерчĕксем пулчĕç. Вика Андреева, Эдик Лотов кайăксене упраса хăварасси çинчен интереслĕ каларăшсем шыраса тупрĕç, ыттисене тĕлĕнтерчĕç те хавхалантарчĕç.

Çак кун вĕçенкайăксемшĕн чăннипех те уяв пулчĕ: вĕсем ачасем ăсталанă «столовăйсенче» тĕрлĕ апат çисе хăналанчĕç, вăй илчĕç.

Акци пуçланнă кăна мар, вăл малалла та пырать.

Канаш районĕ, Канаш.

Професси нумай, суйла çеç

Шкул ачине пулас профессие суйласа илме пĕрре те çăмăл мар. Çул юппинче тăнăн туять чылай чухне вăл. Кун пек самантра туссен, ашшĕ-амăшĕн ырă канашĕ, сĕнĕвĕ пулни питех те вырăнлă.

Республикăри Вĕрентÿ министерстви çамрăксене ку енĕпе пулăшас тĕллевпе профориентаци эрнине ирттерет. Техникумсемпе колледжсем шкул ачисемпе вĕсен ашшĕ-амăшĕ валли ятарлă программа хатĕрлесе рабочи профессине суйлама кăмăл тăвакансем валли вĕренÿ заведенийĕсенчи лабораторисемпе мастерскойсене экскурсисем йĕркелерĕç. Унсăр пуçне шкултан вĕренсе тухакансем парикмахерсемпе çĕвĕçсен, сварщиксемпе столярсен, автомеханиксен, малярсен, печатниксен тата ытти професси мастер-класĕсене хутшăнма пултарчĕç. Тĕрлĕ апат-çимĕç, сĕткен, пылак шыв, салат хатĕрлес тĕлĕшпе хăйсене тĕрĕслесе пăхни, сĕтел çине чашăк-тирĕке тĕрĕс вырнаçтарас ĕçе хутшăнни професси суйлас текенсене килĕшнĕ.

Професси нумай. Апла пулсан суйлама çеç пĕлмелле. Чуна çывăххине, кăмăл туртнине.

Шкул хаçачĕсене чысласçĕ

Ыран Çĕнĕ Шупашкарта республикăри шкул хаçачĕсен, унти çамрăк журналистсен ĕçнехĕлне хаклĕç, конкурс пĕтĕмлетĕвне ирттерĕç.

«Школа пресс-2017» конкурса 150 кăларăм тата Атăлçи тăрăхĕнчи тăхăр регионăн çамрăк журналисчĕсем хутшăннă. Çирĕм тăватă шкул хаçачĕпе тăватă çамрăк журналист çĕнтерÿçĕсен йышне лекме пултарнă.

Вăрмар районĕнчи Вăрмарти Егоров ячĕллĕ вăтам, Елчĕк районĕнчи Хăвăлçырмари тулли мар вăтам шкул, Шупашкарти 48-мĕш, Çĕрпÿри 2-мĕш, Муркаш районĕнчи Мăн Сĕнтĕрти шкулсен хаçачĕсен редколлеги членĕсем чыслава килессе пĕлтернĕ. Унсăр пуçне Киров, Пермь, Хусан, Волгоград хулисенчи шкулсен çамрăк журналисчĕсем те çĕнтерÿçĕсен йышĕнче.

«Тантăш» хаçат çамрăк ĕçтешсене малашне те çитĕнÿ сунать.

«Веда» – ачасен кĕтнĕ хăни

Тăван çĕршыв хÿтĕлевçин кунне халалласа Шупашкарти 19-мĕш шкулта Асăнупа Паттăрлăх урокĕ иртрĕ.

«Веда» ширав ушкăнĕ йĕркеленĕ мероприятие нумай вĕренекен хутшăнчĕ.

Шкул ачисем Ржев çывăхĕнчи хаяр çапăçусене, шыравçăсен ĕçне халалланă фильмсем курчĕç. Тăван çĕршывăн Аслă вăрçин йывăр вăхăтне сăнлакан сăнÿкерчĕксемпе, нумай экспонатпа та паллашма пултарчĕç. Шупашкарти çарпа истори клубĕн ĕçченĕ Игорь Верендеев ачасене вăрçă вăхăтĕнчи салтаксен тумĕпе, хĕç-пăшалĕпе паллаштарчĕ.

Юлашкинчен ачасене хăнасем лайăх вĕренме ырă сунчĕç, «Веда» ширав ушкăнĕн тата пограничниксен службин Академийĕн сувенирĕсемпе савăнтарчĕç.

Нимӗнле лару-тӑрура та ҫухалса каймаҫҫӗ

Нумай пулмасть студентсен 1-мӗш общежитийӗнче «Татьянӑсен кунӗ» конкурспа вӑйӑ каҫӗ иртрӗ. Ӑна общежитири судентсен совечӗ, Надежда Александровна Андреева, Валентина Ильинична Егорова тата Валентина Владимировна Калюканова воспитательсем йӗркелерӗҫ.

Иккӗмӗш курсра вӗренекен Владимир Прокопьевпа Станислав Андреев уттисем валли конкурссемпе вӑйӑсем хатӗрленӗ, Сергей Есенин сӑввисене те илемлӗн вуларӗҫ вӗсем. Кӑрлач уйӑхӗнче техникумран вӗренсе тухакансене ырӑ кӑмӑллӑх, юрату, пур ҫӗрте те ӑнӑҫу, тӗллевсене пурнӑҫлама чӗререн сунчӗҫ.

«Кам ларса ӗлкӗреймест, ҫав тухса ӳкет», «Бананпа апельсин ҫисе яр», «Камӑн астӑвӑмӗ лайӑхрах?» тата «Юратнӑ число» вӑйӑсем питӗ килӗшрӗҫ пире. Чи хастаррисем те маттуррисем Иван Бойкин, Александр Волков, Александр Стенькин, Роман Филиппов, Сергей Осипов, Сергей Ершов пулчӗҫ. Вӗсем хаваспах хутшӑнчӗҫ ҫав унта, ҫавӑнпа ҫӗнтерчӗҫ те. Анчах пӗлтерӗшли ақӑ мӗн: пирӗн пултарулӑх ыттисене те савӑнӑҫ кӳрет, кӑмӑла ҫӗклет, апла – тӗнчене те кӑштах лайӑхлатать. Ҫакна ӑнланса илтӗмӗр эпир.

«Халӑх инструменчӗсен оркестрӗ» конкурсра студентсем хӑйсен хӑйнеевӗр ансамбльне йӗркелерӗҫ ҫеҫ мар, такмаксем те шӑрантарчӗҫ. Музыка инструменчӗсем вырӑнне – кил-ҫуртра усӑ курмалли хатӗрсем. Сӑмахран, шӑпӑр – гитара, кастрюль хупписем – ҫапса каламалли инструмент, пластик кӗленчесем – параппан тата кашӑксем. Ятарлӑ музыка хатӗрӗ ҫукки ҫамрӑксене кӗвӗ калама пӗрре те чӑрмантармарӗ.

Ҫапла, пирӗн тантӑшсем чӑн-чӑн студентсем пулнине кӑтартса пачӗҫ. Хаваслӑ, ҫӗкленӳллӗ кӑмӑллӑ, вӑй-хал тапса тӑрать вӗсенче. Маттурсем! Конкурс ертӳҫисен заданийӗсене хӑвӑрт пурнӑҫларӗҫ.

Пур вӗренекене те ҫакна сунатпӑр: студент пурнӑҫӗ хаваслӑ самантсенчен пуян, ҫутӑ, интереслӗ пултӑр! Вӗренӳри ҫитӗнӳсем кунсеренех савӑнтарччӑр.

Иван БОЙКИН,
Рудольф СМИРНОВ,
«Ҫамрӑк журналист» кружок членӗсем.

Шупашкарти транспортпа строительство технологийӗсен техникумӗ.

Пурте туслӑ пурӑнсан...

«Ҫӗр ҫинчи ҫынсем туслӑ пурӑнсан пур ҫӗрте те мирлӗ пурнӑҫ пулӗччӗ, хирӗҫӳ-харкашупа ӑнланманлӑх валли вырӑн пулмӗччӗ», – теҫҫӗ уйрӑлми туссем Милена Петровӑпа Аня Михеева пӗр-пӗрин ҫине ӑшӑ йӑл кулӑпа пӑхса.

Пуҫласа парта хушшине ларсанах пӗр пек кӑсӑкланусем пуррине, пӗр-пӗрне лайӑх ӑнланнине туйса илнӗ хӗр пӗрчисем. Ҫав самантран вӗсен туслӑхӗ ҫирӗпленсе ҫеҫ пынӑ. Шкул пурнӑҫӗнче пултарулӑхпа палӑраканскерсем районти «Хастар» физкультурӑпа спорт комплексӗнче пӗрлештернӗ волейбол ушкӑнӗнче выляҫҫӗ. Ӑмӑртусене те тӑтӑшах хутшӑнаҫҫӗ. Нумай пулмасть урӑх ял хӗрачисен волейбол ушкӑнӗпе тӗл пулса тупӑшнине, ҫӗнтерӳҫӗ ятне тивӗҫнине хӑпартлансах пӗлтерчӗҫ юлташсем.

Миленӑпа Аня спортпа питӗ туслӑ. Волейболра кӑна мар, футболра, йӗлтӗрпе чупассинче маттур. Спорт ҫирӗп сывлӑх ҫӑлкуҫӗ пулнине аван пӗлеҫҫӗ вӗсем. Унсӑр пуҫне уроксем хыҫҫӑн ташӑ кружокне ӑсталӑхне туптама васкаҫҫӗ.

– Ташлама вӗренни, тӗрлӗ хӑнӑхтару кӗлетке пиҫӗлӗхне, ҫаврӑнӑҫулӑха аталантарма май парать. Туслӑха та ытларах ҫирӗплетет, – кӑмӑллӑн калаҫать Милена.

«Туслӑха упрас тесен мӗн тумалла?» – тесе ыйтсан ҫапла хуравларӗҫ хӗр пӗрчисем:

– Туслӑх кунсеренех ҫирӗплентӗр тесен пӗр-пӗрне пулӑшмалла, хавхалантармалла, кӳрентермелле мар. Ун пек пулса тухрӗ тӗк ҫийӗнчех каҫару ыйтмалла. Тата яланах пӗр-пӗрне хӳтӗлемелле, кирлӗ сӗнӳ-канашпа пулӑшма тӑрӑшмалла.

«Тантӑш» вулаканӗсене те Аньӑпа Милена хӑйсем пек килӗштерсе пурӑнма, хаваслӑ кӑмӑл, телей сунчӗҫ.

Нина ЦАРЫГИНА.

Хӗрлӗ Чутай районӗ,
Мӑн Этмен шкулӗ.

Чаплӑ юрӑҫ та, художник та

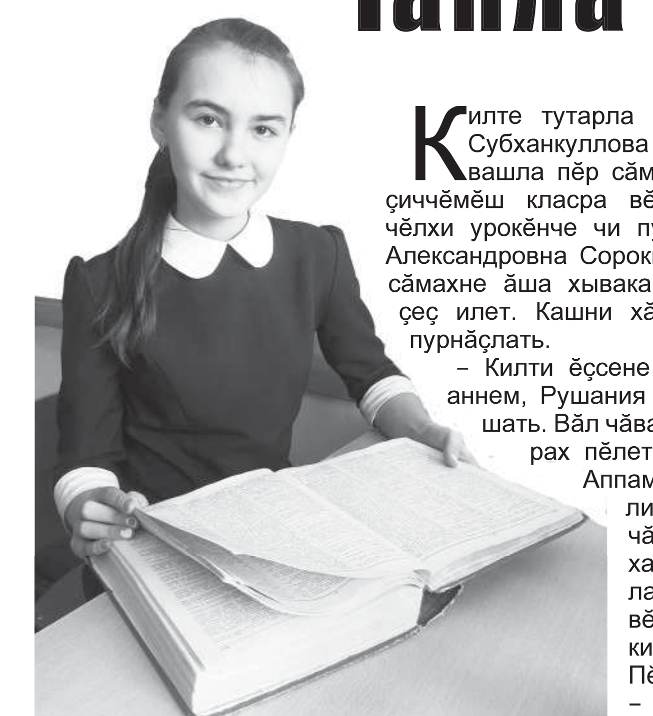

Килте тутарла ҫеҫ калаҫакан Зиля Субханкуллова шкула ҫӳриччен чӑвашла пӗр сӑмах та пӗлмен. Паян, ҫиччӗмӗш класра вӗренекенскер, чӑваш чӗлхи урокӗнче чи пултарулли. Людмила Александровна Сорокина педагогӑн кашни сӑмахне ӑша хываканскер «5» палласем ҫеҫ илет. Кашни хӑнӑхтарӑва кӑмӑлтан пурнӑҫлать.

– Килти ӗҫсене пурнӑҫлама юратнӑ аннем, Рушания Саитгалиевна, пулӑшать. Вӑл чӑвашла манран та ытларах пӗлет, хитререх калаҫать. Аппамсем те, Энжепе Лилия, шкул вӑхӑтӗнче чӑваш чӗлхи урокӗсене хавхаланса та хӑпартланса ҫӳренӗ. Халӗ вӗсем иккӗшӗ те тӑван килтен тухса кайнӑ. Пӗри – Хусанта, тепри – Шупашкарта. Каникулсенче мана ялана хӑйсем патне илсе каяҫҫӗ. Хула тӑрӑх уҫӑлса ҫӳретпӗр вара кӑмӑллӑн, – паллаштарчӗ вӑл хӑйӗн пурнӑҫӗпе.

Хӗрача вулама та юратать.

– «Санӑн юратнӑ писатель е кӗнеке пур-и?» – тесе ыйтакана акӑ епле хурав паратӑп. Кашни ҫын хӑйне евӗр пултарулӑ. Ҫыраканӑн та хӑйӗн стилӗ, тавракурӑмӗ. Ҫавӑнпа кашни писателӗн ӗҫӗ-хӗлӗпе кӑмӑлтан паллашатӑп, ыттисене те ҫапла тума хистетӗп, – ҫирӗплетет Зиля.

Юрра-ташша ӑста пулнӑран ӳссен артист пуласшӑн хӗрача.

– Фарида юррисене итлеме кӑмӑллатӑп. Ун евӗрех паллӑ юрӑҫӑ пулма ӗмӗтленетӗп, – йӑл кулать Зиля.

Халӗ вӑл ҫуркунне ҫитессе чӑтӑмсӑррӑн кӗтет. Ун чухне вӑл «Белые камни» лагере кайӗ. Унта паллашнӑ тусӗсемшӗн паян та тунсӑхлать вӑл.

– Социаллӑ сетьсенче пӗр-пӗринпе ҫыхӑнса тӑратпӑр-ха, анчах тӗл пулса калаҫнине ним те ҫитмест-ҫке. Ҫавӑнпа та лагере ҫитес килет. Чылайӑшӗнпе ҫавӑнта тӗл пулатпӑр та, – тет вӑл.

...Ирхине, чӳрече карри витӗр шуҫӑм ҫути курӑна пуҫласанах, пӗтӗм йыш ура ҫине тӑчӗ. Пит ҫуса йӗркеленнӗ ҫӗре юратнӑ амӑшӗ апат та хатӗрлеме тытӑнчӗ. Чей те пӑсланса ларать. Акӑ пӳлӗме ӑшаланӑ ҫӗрулми шӑрши те сарӑлчӗ. Зиля вара ҫак вӑхӑтра амӑшне парне тӑвас терӗ. Хӑй ӳкернӗ ӳкерчӗке ӑна тыттарчӗ.

– Чӗререн савӑнса сана парнеленӗ ӳкерчӗкӗн, паллах, нумай ҫитменлӗхсем. Тен, эсӗ ӑна асӑрхаймарӑн та пулӗ. Анчах эпӗ ӑна ӳкернӗ чухне пӗтӗм пултарулӑхӑма пӗчӗк ӗҫре кӑтартса пама тӑрӑшрӑм. Ҫак ӳкерчӗке, аннеҫӗм, сана валли ятарласа хатӗрлерӗм, – терӗ хӗрача юратнӑ ҫыннине ҫупӑрласа.

Амӑшӗ тӗпренчӗкӗшӗн савӑнчӗ.

– Эсӗ, хӗрӗм, чаплӑ юрӑҫӑ ҫеҫ мар, чаплӑ художник та иккен! – тесе ҫупӑрларӗ.

Луиза ВАСИЛЬЕВА.

Патӑрьел районӗ,
Патӑрьелти 1-мӗш шкул.

➲➲➲ Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 1-мĕш стр.

Купăса тăсса ярсан...

Кĕмĕл саслă «Трак ен»

Чăннипех те çапла ĕнтĕ. Лайăх йăла кивелмест тенешкел, лайăх юрă та нихăçан ваталмасть. Вăл çунат та хушать, хăйĕн пуянлăхĕпе, мăнаçлăхĕпе чун-чĕрене вырнаçать. Апла пулсан унти тасамарлăха тымарĕмĕ-мĕнĕ кăкласа тула кăларать, ватлăх çулĕсене манăçтарать.

Сăмах çăмхи сӳтĕлет те сӳтĕлет. Манăн та çак çынпа калаçас килсех тăрать. Калаçнăçем сăмаххи вара тупăнсах пырать. Шыв юххи пек вăл. Çак сăмахсене эпĕ Красноармейскинчи Культура çурчĕ çумĕнчи «Трак ен» халăх фольклор ушкăнĕн илемлĕх ертӳçипе Чăваш Республикин культурăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕпе Николай НИКОНОРОВПА калаçнă вăхăтра тепĕр хутчен туйса илтĕм. «Трак ен» халăх фольклор ушкăнне йĕркеленĕренпе кăçал раштав уйăхĕнче чĕрĕк ĕмĕр çитет. Калама çук илемлĕ, хăш чухне шавласа та тепĕр чухне тӳлеккĕн шăнкăртатса юхакан Çавалпа Шетмĕ шывĕсен тăрăхĕнче пурăнакансен юрри-кĕввине, йăли-йĕркине сцена çине кăларса савăнтарас тĕлĕшпе мĕн чухлĕ вă хуман вăл? Ял çынни пултаруллă. Ку каламасăрах паллă. Ĕçре кăна мар, юрă-ташăра та. Анчах унпа татах та интереслентерсе яма пĕрре те çăмăл килмест, фольклор ушкăнне хутшăнакансене музыка чĕлхине туйма вĕрентесси те ансат мар.

Ушкăн пилĕк çула яхăн «Йыхрав» ятпа çӳренĕ. Вăхăт пĕр вырăнта тăмасть – шав малалла васкать. Вунă çул каялла фольклор ушкăнĕн тилхепине тытса пыма, халăха юрлаттарас-ташлаттарас ĕçре тăрăшма çамрăк Николай Никонорова шанаççĕ. Районти Çĕньял Чуракасси ялĕнче нумай ачаллă çемьере çуралнă Николай Михайлович тăван йыша çĕнĕ варкăш илсе килнĕ. Кĕçех ушкăн та хăйĕн ятне улăштарнă. Вăл «Трак ен» ятпа халăхра ырă ята тивĕçнĕ.

Александра Гавриловнăпа Николай Михайлович çемйинче Николай (тăхăр ачаран) саккăрмĕшĕ. Ашшĕ çамрăклах ачисене тăлăха хăварнă. Хуçалăхри пĕтĕм ĕç амăшĕ çине тиеннĕрен ачисем те юратнă çыннине май килнĕ таран пулăшма тăрăшнă. Туçи Чуракассинчи сысна ферминче иртен пуçласа каçчен вăй хуракан амăшне пушă вăхăт тупса пулăшма çӳренĕ. Çакăншăн юратнă çынни тем пекех савăннă. Санькка аппана тăлăх-туратсене ура çине тăратма, тумлантарса тутă çӳретме пĕрре те çăмăл килмен. Куç хупман каçсем те пайтах пулнă, чун пĕрчисем чирлесен вĕсен умĕнчен кайман самант та çителĕклех. Апла пулин те Никоноровсем пуç усман, малаллах ăнтăлнă. Шкулта кашни тăрăшса вĕреннĕ, мĕнпур мероприятие хутшăннă, хăйсен тавракурăмне анлăлатнă.

Николай та шкул хыççăн Шупашкарти Герман Лебедев ячĕллĕ лицейра, унтан тĕп хулари Федор Павлов ячĕллĕ музыка училищинче, Хусанти патшалăх консерваторийĕнче, республикăри культура институтĕнче вĕренме май тупать.

«Коля ывăлăм хамах хыврĕ пулас. Манăн анне те, хам та юрра-ташша çывăх, чунтан юрататпăр вĕсене», – теме юратнă Санькка аппа хăй пурăннă чухне.

Нумай тăрăшать Николай халăха пĕтĕçтерсе пĕрле ĕçлессишĕн, Трак тăрăхĕнчи юрăсене шăрантарассишĕн, вĕсене ламран-лама пулас ăру валли упраса хăварассишĕн. «Халăх сурать – кӳл тăвать, пĕччен сурать – типсех пырать», – теççĕ ваттисем. Маттур çамрăк тăрăшса ĕçлет, халăх пултарулăх ушкăнне йĕркелесе яма кăна мар, йышăн ятне сумне ӳстерме те вăй-халне шеллемест.

Никоноровсен çемйи

Çапла майпа 2001 çулта коллектива халăх пултарулăх ушкăнĕ тесе хисеплĕ ят параççĕ.

Маттур çамрăка пур çĕрте те асăрхаççĕ. Тюмень тăрăхĕнчи чăвашсен «Тăван» ассоциацийĕн президенчĕ А.Архипов Николай Никонорова хăйсен тăрăхне ĕçлеме йыхравлать. Вут-çулăмлă чĕреллĕ çамрăк кунта тĕпленнĕ ентешсен пултарулăх «арчине» уçас тĕллевпе унта ĕçлеме килĕшет. Нумай ĕç тăвать вăл, вăйне шеллемест. Анчах мĕн тăвăн? Тăван ен, çуралнă тăрăх хăй патнех туртать. Асăмран каймаççĕ Шетмĕпе Çавал, ялхурăнташ, тăван уй-хир… Çĕпĕр тăрăхĕнчен таврăнать те Красноармейскинчи искусствăсен шкулĕн коллективне ертсе пыма тытăнать. Трак вăтам шкулĕнче вĕренекенсене юрă тĕнчине пĕрремĕш утăмсем тума та хăнăхтарчĕ. Паян вара Николай Михайлович районти Культура çурчĕн ертӳçи те, фольклор ансамблĕн илемлĕх ертӳçи те.

Чĕрĕк ĕмĕр хушшинче «Трак ен» хамăр тăрăхра çеç мар пулнă. Унăн юррисене республикăн чылай районĕнче, Тутарстанпа Мари Эл республикисенче, Чулхула облаçĕнче пурăнакансем те илтсе хакланă. Паян та Тюмень облаçĕнчи чăвашсемпе туслă çыхăнура Трак артисчĕсем.

Хастар йышăн репертуарĕ пуян. Анчах унпа çеç лăпланса лармаççĕ вĕсем. Шыраççĕ, пултарулăх «сӳпçине» çĕнĕ юрăсем кĕртеççĕ. Йышри артистсен ăсталăхĕпе тăрăшулăхĕ те ӳссе пырать. Концертсенчи кашни юрă, кĕвĕ, ташă чун-чĕрене тыткăнлать, мăнаçлăхĕпе хăпартлантарать. Тата кашни йăла-йĕрке уяв хăйĕн асамлăхĕпе паха-çке.

Патăрьел районĕнчи Кĕçĕн Арапуç пикипе Антонинăпа пĕрлешсен вĕсен юрă-ташă тĕнчи пушшех те пуянланать.

– Пирĕн тăрăхра та поэзие, музыкăна кăмăллакан чылай, – тет паян Антонина Никонорова. – Мана музыка тĕнчин алăкне уçма чăваш чĕлхипе литературине вĕрентекен Ольга Анисимовна Малова пулăшрĕ. «Санăн, Тоня, турă пани пĕтĕмпех пур. Федор Павлов ячĕллĕ музыка училищине кайса пăхма сĕнетĕп», – тетчĕ. Шкулта вĕреннĕ чухнех сцена çинчен анма пĕлмен эпĕ. Ӳкерме юратнă, стена хаçачĕн редакторĕ те пулнă. Училищĕн фольклор уйрăмĕнчен вĕренсе тухрăм, алла диплом илтĕм.

«Ĕмĕр пурăн – ĕмĕр вĕрен», – теççĕ. Çак сăмахсене ялан асра тытнă кил хуçи хĕрарăмĕ. Ĕçленĕ хушăрах экономиста вĕренсе тухать.

Аслă ăру çыннисем пĕлсе те тĕрĕс, виçевлĕ калаçнă. Вĕсен кашни сăмахĕ ахах вырăнĕнчех. «Улми йывăççинчен аякка ӳкмест» тенĕрен çак пуян сăмахсем Никоноровсен ачисене те çывăх. Трак вăтам шкулĕн тăваттăмĕш класĕнче пур предметпа та аван вĕренекен аслă ывăлĕ Миша мĕн тери маттур! Арçын ача шкулти пĕр мероприятирен те пăрăнса юлмасть. Спортпа туслăскер сĕтел çи теннис кружокне çӳрет, каратэ секцийĕнче ӳт-пĕвне çирĕплетет. Пĕрремĕш класри Катя районти искусствăсен шкулĕн музыка уйрăмĕнче ăсталăхне ӳстерет, туптать. Район центрĕнчи «Çеçпĕл» ача садне хаваспах çӳрекен Ярослав та аслисенчен юлмасть. Вĕсемпе пĕрлех сцена çине тухать, куракансене савăнтарать.

Шăпăр сасси еплерех-ши?

Кăçал çулталăк пуçламăшĕнче Шупашкарти трактор тăвакансен культура керменĕнче «Иксĕлми çăлкуçсем» радиоконкурсăн иртнĕ çулхи пĕтĕмлетӳ концерт-фестивалĕ иртрĕ. Çак пысăк уявра çемье ушкăнĕсен конкурсĕ те пулчĕ. Унта Тутарстанри Аксу районĕнчен килнĕ «Хĕр Якку», Красноармейски районĕнчен «Несĕл» ушкăнсем тупăшрĕç. «Несĕлте» Николайпа Антонина Никоноровсен çемйи, ачисем Миша, Катя, Ярослав, мăшăр енчи тăванĕсем /пурĕ вунпĕрĕн/ хăйсен пултарулăхне кăтартрĕç. Куракансем вĕсен юрри-ташшине тăваллăн алă çупса, хаваслă кăмăлпа ăшшăн йышăнчĕç. Тупăшура туслăх çĕнтерчĕ.

Паян та ав Çавалпа Шетмĕ тăрăхĕпе «Трак енĕн» юрри-кĕвви янăрать. Çак тăрăхра çеç те мар, республикăра та, унăн тулашĕнче те халăх кăмăллакан, чунтан юратакан пултаруллă артистсен çепĕç сасси сарăлать, такмакĕсем чуна çĕклеççĕ…

Çапла, Никоноровсен маттурлăхĕ таврара пурне те савăнăç кӳрет. Кĕмĕл саслă «Трак ен» кашни çын чунĕнче хăйĕн тивĕçлĕ вырăнне тупнăран пулса пырать йăлтах.

Татьяна БОРИСОВА.

Красноармейски районĕ,
Красноармейски.

АПЛА ИККЕН

Хырăм выççан...

Хырăм выççан вăл çакăн пирки пуç мимине хыпар ярать те вара эсĕ мĕн те пулин çимелли шырама тытăнатăн. Хăш чухне юратнă апата курсан е шăршине туйсан, организм ыйтмасан та, хырăм выçнине туятăн.

Апат шăрши вăл лайăх е япăх пулнине, эс ăна юратнипе юратманнине калать.

Мĕншĕн «сĕлеке юхать»?

Хăвна килĕшекен апата курсан е шăршине туйсан санăн вархырăму ăна йышăнма хатĕрленет. Çăвара сурчăк тулать, вăл апата чăмлама пулăшать.

Йытă çăварĕнчен сĕлеке юхни вăл çиме хатĕррине пĕлтерет.

Хырăм пăкăртатни

Хăш чухне апат йышăнма хатĕрленнĕ май вар-хырăм пăкăртатма пуçлать. Çак сасă хырăмлăх сĕткенне пула тухать.

Апат тути

Тутине кура эсĕ апат сана килĕшнипе килĕшменнине палăртаятăн. Ку тĕлĕшрен сана чĕлхе пулăшать. Ун çинче тăварлă, пылак, йÿçенкĕ тата йÿçĕ тутăсене уйăрмалли пайсем пур.

ПĔЛМЕ ИНТЕРЕСЛĔ

1. Çулсерен интернет трафикĕ 314 пин процент чухлĕ ÿсет.
2. Американсен кашни саккăрмĕш çынни Макдоналдсра ĕçлесе курнă.
3. Тĕнчери туяннă кимĕсен 70 проценчĕ пулла çÿреме кирлĕ.
4. 300 çул каялла египтянсем вăтамран 30 çул пурăннă.
5. 1778 çулта Парижра хĕрарăмсем шлепке çине громоотвод лартса çÿрени модăра пулнă.
6. Чилири Атакама пушхирĕнче вырнаçнă Калама хулинче нихăçан та çумăр çуман.
7. Самант – çеккунтăн пĕрре çĕрмĕш пайĕ.
8. Крокодилăн куçĕсене пуссан вăл майĕпен çăварне уçать.
9. Тĕнчере термитсем /кăнтăрта пурăнакан кăткă еврĕлĕ, сиенлĕ кăпшанкăсем/ çынсенчен вунă хут нумайрах.
10. Йывăрăшĕпе виççен гамбургер çĕнĕ автомобильтен хаклăрах.
11. Кетчуп кĕленчерен çулталăкра 30 километр хăвăртлăхпа юхса тухать.
12. Уйăх калăпăшĕ Лăпкă океанри шыв калăпăшĕпе тан.
13. Этем пăрça пек сикнĕ пулсан вăл футбол уйĕ урлă çăмăллăнах сиксе каçĕччĕ.
14. Чĕрĕп чĕри минутра 300 хутчен тапать.
15. Кока-колăна сăрă яман пулсан вăл симĕс тĕслĕ пулĕччĕ.
16. Кашни континентрах Рим ятлă хула пур.
17. Вăтамран илсен чи пĕчĕк çынсем – яппунсем, чи çÿллисем – голландсем.
18. Акăлчансем ытти çĕршыв çыннисенчен нумайрах чей ĕçеççĕ. Сăмахран, американсенчен 20 хут ытларах.
19. Раççее Европăна тата Азие пайлакан Урал тăвĕсем – тĕнчере чи авалхисем.

ЧУНТАН КАЛАÇАР

Вĕреннĕ мĕскĕнлĕх

«Мĕншĕн эсĕ нимĕн те тумастăн, кĕтсе ларатăн кăна?» Çакнашкал каланине илтме тивнĕ пулĕ? Тен, хăвăр та кама та пулин çапла ÿпкеленĕ?

Кунта пĕтĕмпех ăнланмалла пек, çынна наянлăх çавăрса илнĕ, мĕн калăн. Анчах çаплах-ши ку? Нимĕн те туманнине наянлăхпа сăлтавлани тĕрĕсех-ши? Наянлăх вăл час-часах – мĕн те пулин тĕрĕс мар тăвасран хăрани. Эппин, çак шикленĕве пула этем пĕр ĕçе те пуçăнаймасть.

Анчах шикленÿ ăçтан тухать-ха? Мĕншĕн этем мĕн те пулин йышăнас вырăнне нимĕн тумасăр ларать, хăйне ятланине тÿсет? Пĕтĕмпех иртнĕ опытран килет. «Ан тĕкĕн, ÿкеретĕн!», «Вырăнне хур, аллусем туратлă санăн!», «Атя хамах тăвам, эсĕ пĕчĕк-ха», «Манăн ку лайăхрах пулать», «Нихăçан та эпĕ ыйтнă пек пурнăçлаймастăн» йышши сăмахсене илтме тÿр килнĕ ĕнтĕ? Çавăн пек каланине илтекен çын мĕскĕнленме вĕренет, ăна айван вырăнне хураççĕ, нимĕн те тума пĕлменнипе сăмах тĕкеççĕ. Çапла вара çын хăйне шанма пăрахать, унăн пуçарулăхĕ çухалать. «Вĕреннĕ мĕскĕнлĕх» статья ячĕ те çакăнтанах тухать, урăхла каласан, çын мĕскĕн пулма вĕренет. Ăна çакăн пирки ĕнентерсех тăраççĕ, хăйĕн вĕренÿ опытне пухма тата хăнăхусене алла илме /йăнăшни те темех мар-çке/ чăрмантараççĕ.

Ачана мĕн пĕчĕкренех аслисем пуçарулăх кăтартма памаççĕ, япăх енĕсене аса илтерсех тăраççĕ, уншăн пĕтĕмпех хăйсем тăваççĕ пулсан вĕреннĕ мĕскĕнлĕх ăна уйрăмах пысăк витĕм кÿрет. Ун пек ачасем вара ÿссе çитсен хăйсем пекреххисемпе туслашаççĕ, лешĕсем те вĕсене çитменлĕхĕсем пирки аса илтерсе тăраççĕ. Мĕскĕнсем хăйсем çинчен япăх сăмах кăна илтме хăнăхнă, çавăнпа мухтани вĕсене чĕререн тухман пек, кулса каланăн туйăнать. Е вĕсем хăйсене ырă сăмаха тивĕç мар тесе шухăшлаççĕ.

Вĕреннĕ мĕскĕнлĕх витĕмĕ тĕрлĕрен палăрать. Пĕрне вăл чăрмав кÿрсех пырать, тепри уйрăм самантсенче кăна çирĕп йышăну тăваймасть.

Шухăшласа пăхăр-ха, сирĕн пурнăçра çавăн пекреххи пулнă-и? Тен, эсир ыттисене çитменлĕхĕсем пирки аса илтерме питĕ юрататăр? Çапла хăтланма чарăнăр, кайран «Мĕншĕн никам та нимĕн те тăвасшăн мар?» – тесе тĕлĕнмелле ан пултăр.

Татьяна ПОРИЦКАЯ психолог.

Ÿкерчĕк мĕн калать?

Кирек епле ÿкерчĕк те авторăн шалти тĕнчине уçса парать. Пĕр япаланах кашни çын тĕрлĕрен сăнлать. Мĕншĕн тесен ÿкерчĕк чи малтанах пуçра çуралать, унтан хут çине куçать.

Ачасен ĕçĕсенче ку уйрăмах лайăх палăрать. Çамрăк ÿнерçĕн чунĕнчи çанталăкне пĕлес тесен унăн пĕр е икĕ уйăхра тунă темиçе ÿкерчĕкне танлаштарса пăхмалла. Сюжечĕ те пысăк пĕлтерĕшлĕ. Чи анлă тĕл пулаканнисем: чĕрчунсем, çынсем, хĕвел, пĕлĕт, йывăç-курăк, чечексем. Ÿкерчĕкре çын çукки авторăн хутшăнури йывăрлăхĕсене кăтартса парать. Шăллă, майракаллă, усал та хăрушă чĕрчунсем – кăткăс лару-тăру палли.

6-7 çулсенчи арçын ача вăрçă, хĕç-пăшал, динозавр, скорпион ÿкерет пулсан вăл хăйне хÿтĕлевçĕ, салтак пулма, йывăрлăхсене парăнтарма хатĕрлет. 6-8 çулсенчи хĕрача час-часах принцесса, качча каякан хĕр, чечек ÿкерни вăл черчен те илĕртÿллĕ хĕр пулма ĕмĕтленнине пĕлтерет.

Ÿкерчĕкре хăш тĕс ытларах пулнине кура авторăн кăмăл-туйăмне ăнланма пулать.

<u>Кăвак</u> – шанăçлăх, лăпкăлăх тĕсĕ. Шкул çуртне кăвакпа сăрлани вĕренÿ ĕçне лайăх хăнăхнине пĕлтерет.

<u>Симĕс</u> – шанчăклăх тата йышăну туйăмĕ.

<u>Хĕрлĕ</u> – чун хавалĕн йывăрлăхĕ, вĕчĕрхенни, хирĕçтăру. Сăмахран, килтисенчен хăшне те пулин хĕрлĕпе сăрлани.

<u>Сарă</u> – хастарлăх, лайăх кăмăл, савăнăçлă туйăм.

<u>Кĕрен</u> – çепĕçлĕх, сисĕмлĕх.

<u>Сăрă</u> – уçăмсăр канăççăрлăх.

<u>Хура</u> – пусăрăнчăклăх, йывăр хумхану.

Ÿкерчĕк хут çинче мĕнле вырнаçни те пĕлтерĕшлĕ.

Пĕчĕк ÿкерчĕк тата вĕтĕ кÿлепесем çамрăк ÿнерçĕ хăйне шанманнине, унăн хăюсăрлăхне тата пăшăрханăвне пĕлтереççĕ.

Хăйĕншĕн пĕлтерĕшлине автор пысăк ÿкерет, ыттине вара – пĕчĕк. Юлташĕсене хут çинче сăнланă чухне чи вăрăмми – ăна пуринчен те ытларах витĕм кÿрекенни.

Алăсене ÿкермесĕр хăварни – таврари çынсемпе хутшăнас йывăрлăх.

Палăрмаллах пысăк пуç – авторăн ăс-тăнĕ туйăмран маларах пыни, ыттисене те вăл ăсне кура хаклани.

Пысăк хăлхасем – ыттисен шухăшне тĕпе хуни.

Ÿкерчĕкре чи пĕлтерĕшли – вăл пĕтĕмĕшле мĕнле туйăм çуратни. Çапла авторăн кăмăл-туйăмне пĕлсе ăна пулăшма та пулать-çке.

Светлана КРЫСАНОВА, ача-пăча психологĕ.

Çамрăк художниксем писательсен портречĕсене ўкерчĕç

Чăваш Республикинчи Профессионал писательсен союзĕ иртнĕ çулла «Чăваш Енри писательсен портречĕ» пултарулăх проектне вăя кĕртрĕ. Проект партнерĕсем – «Хыпар» Издательство çурчĕ, Чăваш наци конгресĕ, Чăваш наци библиотеки, Чăваш Республикин ача-пăча библиотеки.

Тĕрлĕ ўкерчĕк туса, Чăваш Енри çыравçăсемпе поэтсен портретне сăнлакан 116 ĕç çитрĕ пирĕн пата. Кашни авторăн ĕçĕ хăйне евĕрлĕхпе палăрчĕ. Çурма финалта çав ĕçсенчен чи пахалăхлисене суйларĕç.

Сумлă жюри йышĕнче Чăваш Республикин халăх художникĕ Константин Долгашев, Чăваш Республикин ача-пăча библиотекин ĕçченĕсем Татьяна Захаровăпа Ирина Святскова, Чăваш наци конгресĕн информаци службин ертўçи Зоя Яковлева, «Чăваш кĕнеки» центр библиотекарĕ Ольга Тимофеева пулчĕç.

Кăрлач уйăхĕн 28-мĕшĕнче Чăваш наци библиотекинче хăйнеевĕр курав уçăлчĕ. Проект ĕçне хутшăнса мала тухнисене чысларăмăр.

Хаваслă уява проект авторĕ Елена Светлая уçрĕ. Вăл кĕнеке вулакансене, поэт-писательсен ĕçĕ-хĕлĕпе кăмăлтан кăсăкланакансене чĕререн тав турĕ.

Чăваш Республикинчи Профессионал писательсен союзĕн председателĕ Геннадий Максимов пултаруллисен умĕнче салам сăмахĕ каларĕ. Писательсен ĕçне хаклакансемпе, вĕсен хайлавĕсене пысăк хак паракансемпе малашне те тачă çыхăну тытса ĕçлес кăмăллине палăртрĕ. Асăннă проект вара республикăра пĕрремĕш хут иртнине, вăл малашне те пулассине пĕлтерчĕ.

Кăвар чĕреллĕ прозаиксемпе поэтсем те: Юрий Сементер, Арсений Тарасов, Валентина Пугачева хастарсене хавхалантарчĕç. Портрет ўкерекен авторсене автографлă кĕнекесем парнелерĕç.

Сусăр çынсен «Ирĕклĕх» организаци представителĕ Эдуард Алякин пухăннисене хăй çырнă сăвăпа паллаштарчĕ.

Çак конкурса хутшăнакансенчен чи çамрăк «художник» Шупашкар районĕнчи Кўкеç поселокĕнчи виççĕри Анна Кудряшова, чи асли – Улатăр районĕнчи çитмĕлти Валентин Зимин.

Тата çакна палăртма кăмăллă: проекта хутшăнакансен пысăк йышĕ Шупашкар районĕнчи хастарсем. Кўкеç ачисенчен чылайăшĕ Диплома, Тав хутне тивĕçрĕç.

Ачасене проекта хутшăнма пулăшнă вĕрентекенсем, библиотекарьсем те киле пушă алăпа каймарĕç.

Писательсен портречĕсемпе Чăваш наци библиотекинче пĕрремĕш хутра, ятарлă куравра, паллашма пултаратăр.

Вĕсем чăн та, чун-кăмăла хавхалантараканнисем, тарăн шухăшлаттараканнисем. «Художниксем» çак ĕçсене çыравçăсене тата вĕсен кĕнекисене юратса ўкерни палăрать кăна мар, курăнать те. Петрарка калашле – пĕр çын та аслă ятпа çуралмасть. Хăйĕн ĕçĕсемпе ăна илме тивĕçлĕ пулать. Çавăнпа паянхи ăру аслисене кура пархатарлă ĕçлеме тăрăшать.

Наци библиотеки хыççăн курав Ача-пăча вулавăшне куçĕ. Мĕн çулталăк вĕçлениччченех хастарсен ĕçĕсем унта пулĕç. Пырăр, курăр, паллашăр!

Тĕрлĕ ушкăнра пĕрремĕш вырăна тухнисене палăртма та кăмăллă. Акă вĕсем, чи ăнăçлă ўкернисем:

Лера АНТИПОВА /Шупашкар районĕ, Кўкеç/;

Арина ДОЛГОВА /Шупашкар районĕ, Кўкеç/;

София ВАСИЛЬЕВА /Шупашкар/;

Мария ОСИПОВА /Етĕрне районĕ, Етĕрне/;

Валентин ЗИМИН /Улатăр районĕ, Ялушево/.

Елена ПЕТРОВА.

Марина КАРЯГИНА
© *Артем НИКОЛАЕВ ўкерчĕкĕ.*

Раиса САРПИ
© *Любовь ПАВЛОВА ўкерчĕкĕ.*

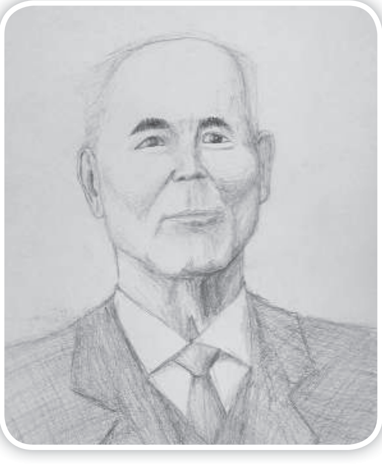

Юрий СЕМЕНТЕР
© *Максим СУВОРОВ ўкерчĕкĕ.*

Елена СВЕТЛАЯ
© *Анна КУДРЯШОВА ўкерчĕкĕ.*

Альбина ЮРАТУ
© *Алена КОЖИНА ўкерчĕкĕ.*

Сканворд

Вырăс классикĕ
Суя /син./
Юр кĕлетке сăмси

Манпа пĕр ятлă
100 çул
Латви тĕп хули
Мохаммед боксер
Турци укçи
Шерлок йăмăкĕ
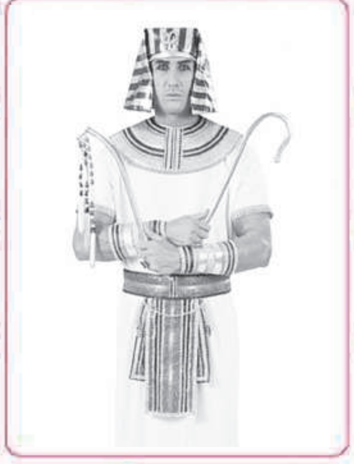
«Тури» атте
Мордва халăхĕ
Пысăк кушак
Йӳçнĕ сĕтрен тунă ĕçме
Музыка стилĕ
Пĕр вăхăтри çынсем
Имшер /син./
Совет Союзĕн Геройĕ
Кахал /син./
Çеттуй кăшăлĕ
...-Ата

Дедал ывăлĕ
Маугли тусĕ
Купăс тăванĕ

Çак пример хуравĕ тĕрĕс пултăр тесен пĕр шăрпăка вырăнтан куçарса хумалла. Анчах хăшне-ши?

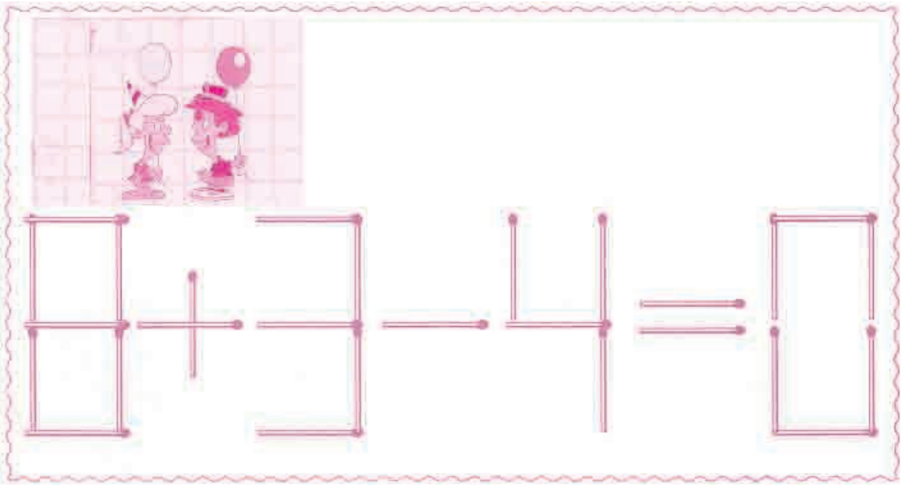

Эпир иккĕн пĕртăван, уйăраймăн – мĕн тăван?

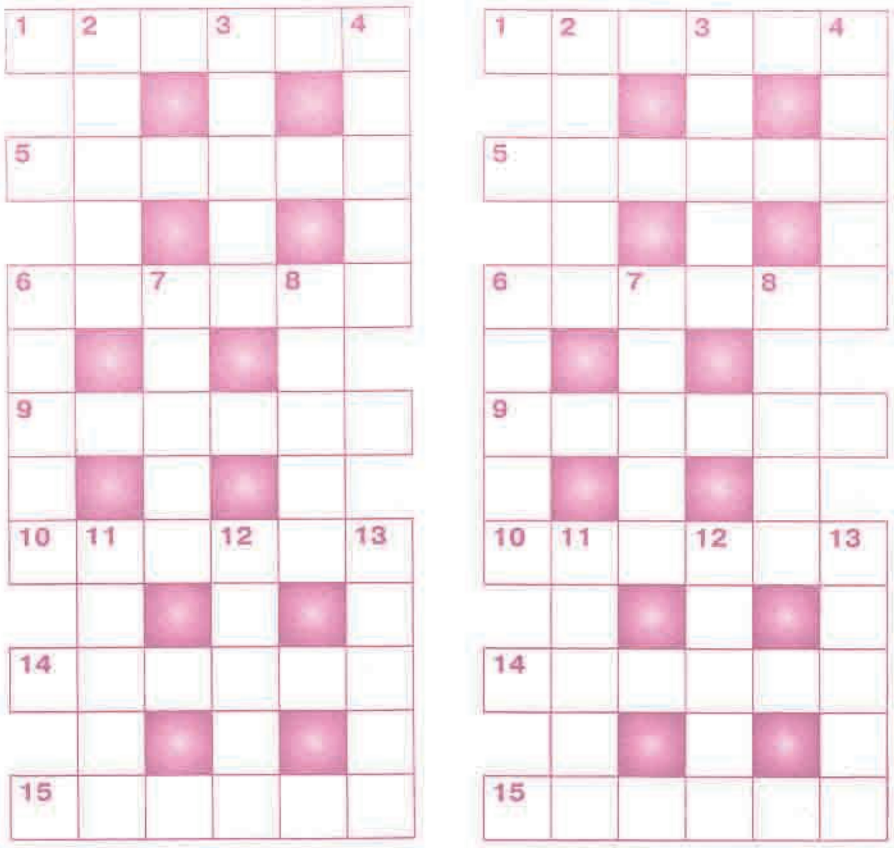

Ăнлантарни: Çак йĕкĕреш сăмахкаçмăшсене яланхи пекех пурнăçламалла. Пĕртен-пĕр уйрăмлăхĕ çакăнта кăна – хуравĕсене хăш енне çырса пырсан тĕрĕс пулĕ-ши?

Сылтăмалла: 1. Чĕпписене пăхма юратман кайăк. Литература жанрĕ. 5. Çар çыннин тумĕ çинчи паллă. Вăрман санитарĕ. 6. Черченкĕ япала. … кĕперĕ. 9. Улатăр районĕнчи станци. Вăл генерал шăлаварĕ çинче пур. 10. Хĕсметри çын. Шултăра мулкач. 14. Çурт кăшкарĕ. Ансăркка çул. 15. Тĕлĕнтермĕш. Çиçĕм хыççăнхи пулăм.

Аялалла: 1. Ăна лаша сĕтĕрет. Юстас «юлташĕ». 3. Унта Илья Муромец çуралнă. Тӳрĕ мар. 4. Çурхи вĕçенкайăк. Вĕрен. 6. Ĕç укçин пĕр пайĕ. Хăшĕн-пĕрин вăл аванмасть. 7. Хими элеменчĕ. Карап çинчи ĕççи. 8. Кĕрхи чечек. Кăнтăрти хула. 11. Кавказри юханшыв. Çăткăн пулă. 12. Çумăр пайăрки. Пĕр-пĕр вăрттăн ушкăн. 13. Атăл унта юхса кĕрет. Ăна тура кирлĕ мар.

Сан умăнта вăчăра, хуравне унта шыра

1. Тетрадь вĕсенчен тытăнса тăрать. 2. Вăл вăрçă вăхăтĕнче тăшмансене тип-шар кăтартнă. 3. Чĕрĕк евĕрлĕ пысăк чĕрчун. 4. «Капкăн журналăн «пиччĕшĕ». 5. Çурăм хыçĕнчи хутаç. 6. Кăлпасси сорчĕ. 7. Тинĕсри пулă. 8. Çурçĕрти хула.

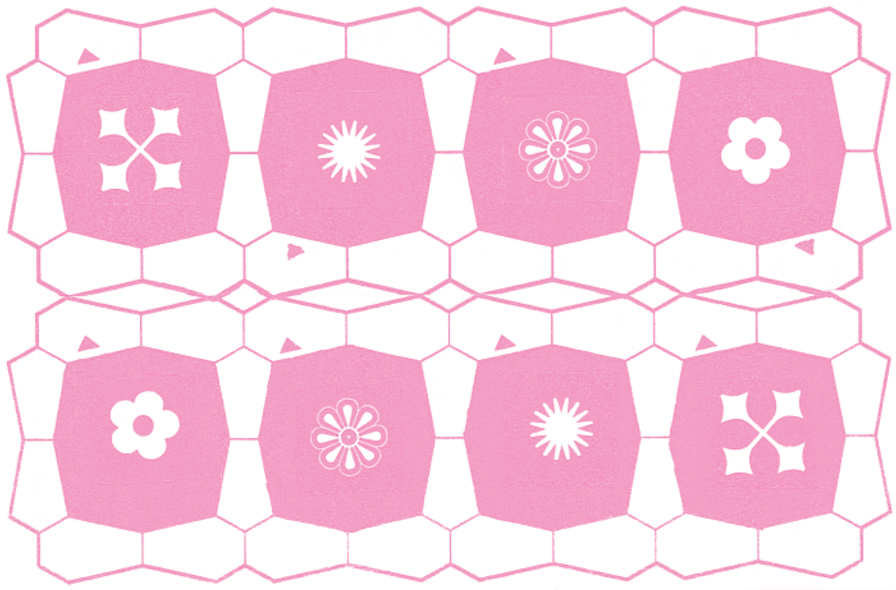

Т-с-с! Шăпăрт, шутлама вăхăт...

1. Çывăх юлташ. 2. Скульптор хайлакан кĕлетке. 3. Шăтăкпутăк мар. 4. Вăл йывăçа кассан пулать. 5. Геометри терминĕ. 6. Хыçлă çуна. 7. Ташламалли ятарлă пӳлĕм.